

LA CANÇÓ DE “LES MONGES DE SANT AMANÇ”: UNA VERSIÓ INÈDITA

Marcel Miquel i Fageda

El mite del comte Arnau és segurament un dels temes que ha fet vessar més rius de tinta als historiadors, pseudohistoriadors, literats i folkloristes catalans. Entre els molts aspectes que convergeixen en aquest mite, un dels més estudiats és el de la cançó del comte Arnau, una de les més belles del romancer català i de la qual, segons Josep Romeu i Figueras,¹ va néixer la llegenda. És prou conegut que la força del mite arnaldí provocà la seva extensió i va aglutinar al voltant seu diverses tradicions llegendàries anteriors, alhora que, amb el temps, també s'enriquia amb noves aportacions. En canvi, és menys conegut que també la llegenda del comte Arnau donà lloc a altres cançons o les atregué cap al mite d'Arnau. Aquest és el cas de la cançó que aquí estudiarem, però també d'algunes altres encara menys conegudes.²

Abans de començar la nostra exposició, cal fer una precisió terminològica: segons Joan Coromines,³ el topònim correcte del suposat convent, la muntanya i la serra és Sant Amanç. Nosaltres utilitzarem indistintament Sant Amanç i Sant Amand, l'altre terme amb què és conegut a la comarca i, en canvi, prescindirem de les formes Sant Aimant i Sant Aimanç, que havien estat usades vulgarment.

La llegenda

Són de coneixement general les contalles del convent de Sant Amand. La tradició ens diu que dalt del cim hi havia un convent de monges. Segons algunes versions, aquest convent hauria acollit les monges del Monestir de Sant Joan de les Abadesses quan aquestes en foren expulsades i, segons altres, no tindria cap relació amb el cenobi santjoaní. En general, s'explica que el

convent fou destruït per un llamp com a càstig per les orgies que hi celebraven les monges amb el comte Arnau. Per això, en les nits de tempesta s'hi sent passar l'ànima del condemnat i s'hi senten els riures de les monges i el dringar de les copes.

També s'explica que del tracte amb el Comte Arnau en nasqueren tretze criatures, dues de les quals de l'abadessa. Divereses de les versions recollides afirmen que les monges passaren als "convents" de Saltor, Vidabona (a la mateixa serra de Sant Amanç, tradició que devia néixer com a conseqüència del topònim) o La Pobla de Lillet.

En totes les llegendes sobre Sant Amand se'ns parla repetidament de les suposades runes del convent, i del fet que encara existien fins fa poc els rosers del seu suposat jardí. En el cim de Sant Amand hi ha una tartera que devia confondre pagesos, llenyataires i gent sense instrucció. Així s'explicava el vell masover de La Barricona a Rossend Serra i Pagès a principis de segle XX:

"Y vós, havieu vist les runes de Sant Amand?"

- Estava fart de vèureles...! Gran cosa! Uns troços de paret d'uns deü pams de gruxa, feta ab unes pedres ben trifades.
- Devía ser paret seca feta pels pastors matexos...
- ¡Sí, prou! De rochs de riu, era; sent aixís que per aquells encontorns tot es pedra calcinar. Prou qu'ho deyen els pagesos: ¡Que'n devía costar de moneda fer aquell convent ab rochs duts de tan lluny!"

Entre el material sobre el Comte Arnau i Sant Amand integrat en el fons de Marià Aguiló existeix un document que conté una descripció de la serra i el cim de Sant Amand. La vena romàntica que impulsava els primers cercadors de dades sobre el comte Arnau i les ganes de trobar quelcom en què basar històricament la llegenda feien veure més coses del compte:

"La parte de la montaña que mira a Ripoll tiene una inmensa brecha desmoronada, parece una muralla gigantesca caída, muralla artificial celtibera.

Las crestas estan compuestas de dos otras paredes de piedra en

medio de las hay acequias llenas de tierra. Capas perpendiculares paralelas que han dejado un hueco de algunos palmos.

Por la parte de la brecha habría quizás una subida algo mas practicable que por los otros lados.

La montaña esta como un largo dromedario echado con la cabeza agachada. Las crestas laterales son el cercado del largo campo que encima hay. No se conoce que jamás haya sido cultivado. Salen por todos lados y a cada paso los pinachos [?] de la montaña entre la debil piel de tierra cubierta de yerba resbaladiza que aprovechan los ganados.”⁵

Segons Antoni Pladevall, la construcció eclesiàstica més propera al cim de Sant Amand hauria estat la capella del castell de Pena, que desaparegué a partir del segle XIV i del qual es desconeix la ubicació exacta. Aquesta capella potser podria haver tingut advocació a Sant Amand o Sant Amanç, la qual

“La parte de la montaña que mira a Ripoll tiene una inmensa brecha desmoronada, parece una muralla gigantesca caída [...] La montaña está como un largo dromedario con la cabeza agachada”. Imatge de sant Amanç des de l'ermita de Sant Antoni de Sant Joan de les Abadesses. (Foto: Guifré Miquel)

cosa podria explicar l'origen del topònim i la invenció d'un convent.

Altres accidents orogràfics de la muntanya focalitzen més llegendes referides al comte, com els suposats conductes subterranis que unien el convent amb el forat de Sant Ou, a Montgrony, les restes del pas del comte –al pla de Pena– i l'existència de grans anelles a les muntanyes de les serres de Sant Amanç i Bruguera, de les quals es deia que eren on fermava el cavall el comte.⁶

En realitat, el convent de Sant Amand no ha existit mai. Evidentment, no n'hi ha cap constància documental i, d'altra banda, és impensable l'existència d'un convent en aquella altitud. Com és que la imaginació popular s'inventà la seva existència? La solució més plausible és la que apunta Romeu i Figueras: com en el cas de la cançó del comte Arnau, la cançó dona lloc a la llegenda. És probable que la cançó, una més entre les llicencioses sobre convents i no pas originària del lloc, en arribar a aquestes contrades fos aplicada al Monestir de Sant Joan per raó del fons llegendari previ sobre les abadesses. Llavors, els santjoanins, per treure's del damunt la ignomínia que representava, haurien canviat el nom del convent per un altre que també s'ajustés a la rima de la cançó: "Sant Amand" (o Amanç), que era relativament proper a la vila.

La cançó. Origen

Reprenent el que acabem de dir, podem afirmar que, si més no inicialment, la cançó de les monges de Sant Amanç no guardava cap relació ni amb la cançó ni amb la llegenda del comte Arnau, i que més aviat s'emparentaria amb el record popular de l'expulsió de les monges del Monestir de Sant Joan l'any 1017, fet històric llargament debatut, i a través del qual es connectaria amb el mite araldí.

La cançó no és gens original del país i cal suposar-li un origen francès pels mots francesos que hi apareixen incrustats en diverses variants i que es mantingueren en la versió catalana per tal de salvaguardar la rima: "cotxer" (per "coucher"), "joli galant" i "ganyer" (per "gagner"). A més, els versos de la tornada ("Quan vingué el cap de l'any, dotze monges, tretze infants") són una còpia d'altres cançons que s'aplicaven a altres convents francesos als quals també s'atribuïa un passat sospitos. Romeu i Figueras ens dona diversos exemples:

“C’est l’abbaye de Montmartre,
on y va deux, on revient quatre”
Per al convent de Saint-Félix:
“Deux lits et treize berceaux”

A Bretanya:
“La communauté de Saint José
deux têtes sur l’oreiller”

A diversos indrets d’Occitània:
“Relieuses de Sent Augustii
dus caps sus u couchii”

I a Catalunya mateix:
“Les monges de Sixena,
dotze monges, tretze bressos”

Suposades runes del convent de sant Amanç, tal com foren vistes per Rossend Serra i Pagès el setembre de 1913. Es tracta d’una tartera situada a la part oest del cim. Al bell mig de les runes, el guia Josep Fajula, i al capdamunt, el mateix Serra. Les dues pedres en primer terme foren aixecades perquè se suposaven treballades. (Foto: AHCB. Fons Serra i Pagès)

I encara nosaltres podem afegir-hi un altre possible exemple, en aquest cas d'aplicació de la música i la lletra de la cançó de les monges de Sant Amand a un altre convent, segons una nota existent entre els materials del fons de Marià Aguiló integrats a l'Obra del Cançoner Popular (A-1-II-47):

"Cerca de Pallerols, á unas tres horas de la Seu d'Urgell hay un convento de monjas arruinado y de este se cuenta lo mismo del de S. Aymans pero no de una manera tan general y tan popular [...]. Asi es que creo que la coincidencia de haber en Pallerols un convento de monjas que se extinguió por los mismos motivos que el de S. Aymans ha dado pie á algunos a dislocar y aplicar en este la cancion de aquel."

El monestir a què fa referència és el de Santa Cecília d'Elins. D'aquest monestir només en queden unes restes de l'església que avui dia formen part de la casa pairal en què fou reconvertida en ser desafectada. La coincidència de la història d'aquest monestir amb la de Sant Joan de les Abadesses és notable: de 880 a 1079 fou regit per una comunitat de monjos benedictins, que foren substituïts per una comunitat femenina, també benedictina, l'any 1080. Durant una època, en ple s. XII, sembla que hi podria haver hagut una doble comunitat masculina i femenina, com en el cas de Sant Joan. El monestir s'extingí el 1438 quan, després d'haver entrat en franca decadència, el monestir de Sant Serni de Tavèrnoles aconseguí apoderar-se'n i va forçar l'expulsió de les monges amb l'argument de la immoralitat de l'abadessa i de l'única monja que hi romania.⁷ Es tracta, com veiem, d'un cas insòlitàment similar al de Sant Joan, encara que d'uns segles més tard i molt menys conegut. No seria d'estranyar doncs, que per similitud, la cançó li fos aplicada, com esmenta Aguiló. El cert és que no tenim cap altra dada i per tant, no podem afirmar si és que aquest focus de la cançó provenia de l'original francès ni si és la font o una derivació de la versió que estudiem.

Si examinem el contingut de la cançó, observem que la figura del comte Arnau no apareix enlloc, excepte si el consideréssim el "joli galant", la qual cosa hem de rebutjar perquè no trobem cap coincidència amb el que ens aporta la tradició. El comte Arnau, doncs, s'afegeix a la cançó a partir de la tradició oral: si es contava que tenia tractes amb l'abadessa de Sant Joan, també havia de ser ell qui en tenia amb les monges de Sant Amand, si al cap-

davall eren les mateixes que en foren expulsades. La llegenda, com passa amb la cançó del comte Arnau, supera la cançó, i aquesta ha de fer esforços per adaptar-s'hi encara que sigui de manera malgirbada. Així ho podem comprovar en una versió que acaba amb aquesta rima ben forçada:

“De qui són aquests infants?
- De frares i capellans
Oï també del compte Arnau!”

Apuntem una altra hipòtesi que fins ara no s'havia formulat i que connectaria amb l'origen francès de la cançó: es tractaria que el mot francès “amant” (o “amants”, en plural) que té el mateix significat en llengua catalana i que estaria dins el camp semàntic proper a aquesta cançó, fos present en la versió original francesa, presumiblement en rima amb “joli galant” o “enfants”, i que, en traduir-lo, es convertís en “Sant Amand” o “Sant Amanç”, per tal d'adaptar-se a la tradició de les monges. Això podria connectar amb el terme “Sant Aimants”, amb què també és conegut el cim i el suposat convent.

Qui primer publicà aquesta cançó fou Milà i Fontanals, en la seva obra *Observaciones sobre la poesía popular*, la primera col·lecció de romanços catalans, editada l'any 1853. Ho féu no pas com un romanço més, sinó dins de les notes a la cançó del comte Arnau, per tal d'il·lustrar la llegenda del comte i encara, per raons morals, va mutilar-ne una part i el mot “infants”.⁸ Pelagi Briz, en les seves *Cansons de la terra* (1866) es limità a copiar la versió mutilada de Milà que, en la segona edició de la seva obra, el famós *Romancerillo Catalán* (1882), repetirà aquesta versió i hi afegirà una segona versió també curta.

Mentrestant, la divulgació de la cançó del comte Arnau, i amb ella, de la llegenda, havia començat a interessar els novel·listes romàntics, sobretot Víctor Balaguer, que, a part de fer-ne versions novel·lades, la reproduí a la seva *Historia de Cataluña*. Balaguer considerava les relacions d'Arnau i l'Abadessa com un fet històric i també hi esmentava, encara que com a “otra tradición”, el convent de “Sant Aimans”, citant el *Romancerillo* de Milà. Això provocà les ires de Mossèn Pau Parassols i Pi, i l'aferriada defensa que féu de les monges de Sant Joan en el seu llibre *San Juan de las Abadesas y su mayor gloria el Santísimo Misterio*. L'erudit capellà tornà a carregar contra

Balaguer, aquest cop amb molta ironia i mordacitat, en un article de 1874,⁹ tot argumentant l'absoluta manca de base històrica per a l'existència del convent de Sant Amand. I és en aquest punt que reprenem l'interrogant sobre l'origen de la cançó, ja que en aquest article, Parassols ens dóna una citació interessantíssima sobre l'origen de la cançó de les monges. Cita el *Llibre de exercici de jurisdicció de la vila y parroquia, de 1540 a 1601*, foli 138 retro, conservat a l'Arxiu de Sant Joan, on, segons Parassols, es diu:

"El 7 de setembre de 1594 Rafel Gironella procurador general del monastir, abbatia vacante, Geronim Coll, jutge por dit monastir, amonestan ab amenassa de presó a Jaume Roca, dit lo Cabrit, fadrí teixidor, natural de Vallfogona, morant en exa, per las cansons que dicta se trau ó compon y á altres ensenya com la de las Monjas de Sant Amans mol difamatoria y falsa."

Romeu entén que la darrera part, la referent a la cançó, podria ser una interpolació de Parassols per a sustentar la seva defensa de les abadesses, però no ens aclareix si aquesta afirmació la fa havent consultat o no l'original. Nosaltres hem intentat de comprovar aquesta citació però, malauradament, aquest llibre no es troba avui dia a l'Arxiu del Monestir de Sant Joan, per la qual cosa no podem pronunciar-nos sobre la seva veracitat.¹⁰ Si la citació fos correcta, sabríem la data en què, com a mínim, la cançó era coneguda a Sant Joan. Pel que fa a l'origen, tal com hem explicat, sembla clar que és francès, i la referència al tal Jaume Roca hauria d'entendre's no tant com a autor sinó com a adaptador o divulgador de la cançó a les nostres contrades. Ara bé, sense poder fer la comprovació pertinent, hem d'admetre que el dubte persisteix.

La versió que presentem

Com ja hem indicat, fins ara es coneixien ben poques transcripcions de la lletra d'aquesta cançó, bandejada dels cançoners populars, com en general ho foren totes les cançons picaresques. Les úniques versions publicades són les sis que recopilà Romeu i Figueras (*El Mito...* p. 153-154), és a dir:

- Les dues versions, A i B, que publicà Milà i Fontanals al *Romancerillo* (cançó núm 168). Creiem poder demostrar que la versió A és una versió mutilada que correspon a la versió A-1-II-45 que presentem, i la versió B,

també mutilada, podria haver estat recollida pel mateix Milà a Ripoll.¹¹

- Una de recollida per Serra i Pagès el 1905, que fins ara se suposava íntegra.

- Tres més, de les quals Romeu no cita el recol·lector. Suposem que formen part del material que recollí Serra i Pagès i que li serví de base per al seu estudi. La darrera d'aquestes es correspon amb la versió recollida per Mossèn Caballeria, inclosa al *Cançoner del Ripollès*, en les tasques del qual col·laborà Serra i Pagès. Aquestes tres versions corresponen també només a la primera part de la cançó i alguna d'elles acaba amb l'afegitó tardà que ja hem esmentat:

- "De qui són aquests infants?"

- "De frares i capellans"

i en un cas, encara, el també comentat

- "Oi també del Comte Arnau."

Durant moltes dècades, per diversos problemes legals, no ha estat possible consultar els importantíssims fons de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, institució que a partir dels anys vint es dedicà a recollir el llegat de la cançó popular catalana, que corria el risc de perdre's per culpa dels importants canvis socials que s'anaven produint. Fa ben pocs anys, aquests fons, que havien estat en gran part guardats a Suïssa, foren dipositats a Montserrat. Després d'una feixuga tasca d'ordenació i inventari, ara són consultables, cosa que ens ha permès de recuperar el que creiem que és la versió completa de la cançó de les monges de Sant Amanç i, al mateix temps, poder esbrinar-ne el recol·lector.

De fet, n'hem localitzat tres versions, les tres en la carpeta dels materials que sobre el comte Arnau havien recollit Marià Aguiló i Pau Piferrer, els quals projectaven conjuntament l'edició d'un romancer català. De les tres versions conservades a l'Obra del Cançoner Popular, la menys interessant és una que cantà Jaume Ribera, de Sant Cristòfol, de la baronia de Toses. L'hem desestimat perquè només conté uns fragments de la cançó, els ja coneguts, barrejats amb una altra cançó, que segurament es cantava amb la mateixa melodia que la de les monges.¹² Les altres dues seran les que centraran la nostra atenció ja que presenten unes particularitats molt interessants.

La versió inventariada com a A-1-II-45 és la que creiem més completa. En una nota al marge superior dret hi ha anotat: "me la dijo en Vich una muger de S. Quirse de Basora." Correspon a la versió A de Milà, però conté intercalats 5 versos més que devien haver estat mutilats per aquest, quatre dels quals ja es coneixien per les altres versions i un d'inèdit: després de conèixer les condicions del "jove galant", les monges contesten "Nostro, nostro haveu de ser". Els versos següents tornen a correspondre's amb la versió A de Milà, amb l'afegit de la paraula "infants", que Milà no va incloure per pudor. En els versos que vénen a continuació, presenten els fills de les monges al Rei, el qual inquireix el galant sobre l'origen d'aquells nens. La figura del Rei només sortia en la versió recollida per Serra i Pagès el 1905, que acabava així:

"Ve que el rei va demanant:
- De qui són aquests infants?
- De les monges de Sant Amanç."

La novetat més significativa de la nostra versió és que la cançó continua amb més estrofes fins ara desconegudes i un desenvolupament argumental que tampoc no ens havia arribat: el galant deixa entreveure que ell és el pare de les criatures. El Rei, ple d'ira, mana empresonar el noi. No se'ns parla del destí de les monges, però el Rei mana aterrar el convent. Que la versió podria ser completa ho deduïm perquè l'argument queda tancat i pels dos versos finals que, amb mordacitat, reblen el contingut de la cançó amb un toc de misogínia:

"Si això les tancades fan,
les del món què no faran?"

L'altra versió inèdita, inventariada com A-1-II-46, és força semblant a aquesta. Els 16 primers versos coincideixen gairebé exactament amb l'anterior (llevat de petites variants en els versos 9 i 12). A partir del vers 17 l'argument que se'ns presenta és el mateix, però el/la recitador/a sembla dubtar de la lletra. Contràriament a l'altra versió, la rima es perd i el final és desordenat i incomplet. Al marge superior, una nota posa "S. Quirse de Basora" i, just a sota, "Vich". No creiem, malgrat això, que fos la mateixa recitadora que

la de l'anterior, que demostra un gran coneixement de la cançó.

Malgrat que la cal·ligrafia dels dos manuscrits sembla correspondre a Marià Aguiló, tots els indicis apunten a considerar com a recol·lector Josep Giró i Torà:

- En primer lloc, perquè es troba junt amb algunes cartes enviades per aquest farmacèutic vigatà a Piferrer, en les quals afirma que li envia cançons que havia recollit.¹³ En efecte: en la carta de 5 de desembre de 1844, Giró escriu a Piferrer:

“Le incluyo otras diez canciones catalanas que remito por correo [...]. La ultima de las canciones está [vasada?] en cierta tradicion popular que espongo con una nota a continuacion de la misma. No sé si podrá sacar en claro alguna cosa, pues la escribí en el último crepusculo.”

A continuació descriu l'orografia de la muntanya de Sant Amanç, l'existència de runes del convent, cita que “todavía entre aquellas gentes se canta convent de Sant Amans, dotse monjas tretse infans” i explica la llegenda de les monges i el comte Arnau. Sembla evident, doncs, que la cançó a què fa referència Giró és la de les monges de Sant Amand.

- En segon lloc, perquè la cançó és recollida a Vic, segons els encapçalaments, d'on era natural Giró i hi residia.

- Finalment, perquè la versió A-1-II-45 es correspon gairebé literalment amb la mutilada versió A de Milà i Fontanals, i sabem del cert que aquesta havia estat recollida per Giró.¹⁴

Si bé el mateix Milà ja admetia, en la nota que acompanya la cançó, que només en publicava un fragment (“Aunque este fragmento, de licencioso espíritu, se refiere a un monasterio fabuloso”), el que fins ara no sabíem és que els versos mutilats fossin més dels que s'intuïa per les altres versions conservades. Només queda una ombra de dubte: havia arribat a mans de Milà la versió sencera? Joan Anton Paloma, en fixar el text del *Romancerillo Catalán* segons les notes de Milà conservades a la Biblioteca Menéndez Pelayo de Santander, va arribar a la conclusió que aquest havia mutilat només el vers “De posar monges a *coucher*” i el mot “infants”.¹⁵ Ara bé, si Milà reconeix que publica un “fragmento”, creiem lògic suposar que la versió que posseïa de

Giró era la complerta que avui presentem i no tan sols una versió que continués un vers i una paraula més.

Heus aquí la transcripció de les dues versions. Hem realitzat correccions ortogràfiques, però no hem tocat aquelles incorreccions que podrien destorbar la mètrica o trencar-ne la rima.

Font: Obra del Cançoner Popular de Catalunya
Materials Aguiló. A-1-II-45

(me la dijo en Vich una muger de S. Quirse de Basora)

Les monges de Sant Aimanç
totes en finestra estan.
Veuen passar un jove galant:
"Galant, galant, busqueu lloguer?
De quines feines sabeu fer?"
- Les feines que jo sé fer:
portar monges a cotxer."
- "Digueu, quant voleu guanyer?"
- "Cinc sous i mig i un diner".
- "Nostro, nostro haveu de ser!"
Quan vingué lo cap de l'any,
dotze monges, tretze infants,
la priora els dos més galants.
Quan els minyons foren grans
a n'el rei els van presentant.
- "De qui són aquests infants?"
- "De les monges de Sant Aimanç,
de la mare abadessa els de davant".
- "Tu sabràs, jove galant,
tu que els ¹⁶ vas presentant
lo pare d'ells qui's estat?"
- "Jo solsament vos diré
que só un pobre llogater.

Cinc sous i mig i un diner
 tots els jorns me paguen bé".
 El rei se n'és molt aïrat
 i a la presó l'hi ha ficat.
 Prest mana a la seva gent
 que n'atterrin el convent.
 Si això les tancades fan,
 les del món què no faran?

Font: Obra del Cançoner Popular de Catalunya.
 Materials Aguiló. A-1-II-46

("S. Quirse de Basora. Vich")

Les monges de Sant Aimant
 totes en finestra estan.
 Veuen passar un jove galant.
 - "Galant, galant, busqueu lloguer?
 De quin ofici sabeu fer?"
 - "De portar monges a cotxer"
 - "Digueu-nos quant voleu guanyer"
 - "Cinc sous i mig i un diner"
 - "Per nosaltres podeu ser".
 Quan ne vingué lo cap de l'any,
 dotze monges, tretze infants,
 el de la mare abadessa al davant.
 A n'el rei els van presentant:
 - "De qui són aquests infants?"
 - "De les monges de Sant Aimant,
 el de la mare abadessa al davant".
 Pregunta al criat per què el presenta.
 - "Jo som criat,
 la soldada em van pagant
 - "Vós sabreu de qui són aquests infants"
 - "Jo som pagat de tot lo meu treball

cinc sous i mig i un diner
 el jorn me som passant".
 El rei s'entristeix quan sent
 el qui li presenta els infants.
 Si les tancades fan això,
 què faran les que pel món van?
 Prompte els ¹⁷ que el convent vagin aterrant.

Cal destacar que en cap d'aquestes dues versions no es fa cap referència al comte Arnau, la qual cosa corroboraria la tesi que la cançó provindria d'una altra tradició i s'hi connectà posteriorment d'acord amb les relacions d'Arnau i l'abadessa de Sant Joan. D'altra banda, tampoc no fan referència al fet que el suposat convent fos aterrat per un llamp diví, com ens havia arribat per la tradició oral. En aquest cas, el càstig és més terrenal: és el Rei qui, indignat per l'actuació de les monges, fa aterrar el convent.

La música

Fins fa ben poc desconexíem la música de la cançó de les monges de Sant Amanç. En les comptades ocasions que ha estat publicada ho ha estat sempre només amb la lletra, sense la melodia. És indicatiu que en l'ingent arxiu de l'Obra del Cançonero Popular de Catalunya no hi hàgim trobat cap versió musical. Per sort, ens ha arribat una versió amb melodia, l'única que coneixem, inclosa en la recent edició del *Cançonero del Ripollès*. Fou recollida l'any 1919 per Manuel Cavalleria, del grup folklòric de Ripoll, de boca de Jaume Mallarach i Plana, *Tiravant*, de Surroca.

En diverses publicacions se'ns descriu aquesta cançó com a "sardana curta", tot i que, formalment, si més no en la versió que ens ha arribat, no en tingui totes les característiques. També cal destacar que Joan Amades afirma, en el *Costumari Català*, que se solia ballar a Sant Joan per la festa de Sant Llibori, per commemorar l'expulsió de les abadesses, cosa que creiem sense fonament, ja que mai no s'ha commemorat a Sant Joan l'expulsió de la comunitat de monges. Tampoc no hi ha constància històrica de la celebració d'una festa ni de l'existència d'altar, capella o devoció especial a Sant Llibori.

Heus aquí la transcripció musical, l'única coneguda, provinent del *Cançonero del Ripollès*:

Les mon- ges de Sant A- mand, les mon- ges de Sant A- mand, a mer- cat se'n van a-

nant. Trai lai ra ra la la ra la la ra, tra lai ra ra la ra ra la

rà, trai la ra ra la la ra la la ra, trai lai ra ra la la ra la rà.

Addenda:

Sant Amand en la tradició literària i musical del comte Arnau

Així com el Monestir de Sant Joan, Mataplana i Montgrony han tingut un destacat paper en les versions literàries o musicals que des de la Renai-xença ençà s'han escrit al voltant de la figura d'Arnau, no ha estat pas així amb Sant Amand. Cap dels grans escriptors que s'han aproximat al mite no hi ha fet referència. Com a excepció, a part d'alguna altra referència escadusse-ra, l'obra de teatre d'Àngel Guimerà *Les monges de Sant Ayman* (1895), estre-nada amb gran aparat escènic, però que pràcticament no té res a veure amb la llegenda del comte Arnau. La música d'aquesta obra és d'Enric Morera. Pos-teriorment, Amadeu Vives en féu una versió operística sota el títol d'*Euda d'Uriach*. El compositor santjoaní Ramon Serrat compongué la sardana *Les monges de Sant Amand* (1922), que és una glossa de la cançó.

Esperem que la publicació de la versió que hem recuperat, juntament amb la recent de la melodia, sigui un estímul per a la seva interpretació, una mostra més del nostre ric patrimoni etnològic, local i comarcal.

Notes

1. Totes les citacions de Romeu i Figueras incloses en aquest article ho són de la seva obra *El mito de "El comte Arnau" en la cançión popular, la tradición legendaria y la literatura*. Archivo de etnografía y folklore de Cataluña (Instituto Balmes de Sociología). CSIC: Barcelona, 1948. És sens dubte l'obra més rigorosa de les escrites fins avui sobre el comte Arnau.
2. Ens referim a la cançoneta "El comte l'Arnaú, allí on s'esqueia" (recollida al *Cançoner del Ripollès*. Ripoll, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Ripoll, 1998, p. 205) i a "La minyona de Sant Amand", de la qual només tenim referències que fou recollida per Rossend Serra i Pagès (vegeu "Bages Ciutat", 9 de novembre de 1915 i "Cròniques del orfeó Manresà" núm. 60, novembre de 1915). Hi ha encara una altra cançó, "El repte del Comte Arnau" (Ginestà, General: "Tradicions de Ripoll i la Vall de Ribas, XXIII" dins *Catalunya Artística*. 1902, p. 61), que segons Serra i Pagès cal considerar apòcrifa, copiada d'un romanç castellà. Tampoc no hem d'oblidar les diverses melodies amb què és cantada la cançó del comte Arnau. La que actualment és més coneguda i interpretada no és més que una de les moltes variants tant o més esteses originàriament.
3. Joan Coromines. *Onomasticon Cataloniae*. Curial. Barcelona, 1994. Vol. II. Entrada "Aman, Amanç". Coromines opina que, en aquest cas, el topònim prové d'"Amantius" i no d'"Amandus".
4. "Preguntant pel Comte l'Arnaú", dins *Alguns escrits del professor Rosend Serra i Pagès*. Estampa de la Casa Miquel-Rius. Barcelona, 1926. p.17.
5. Pot ser que la descripció es degui a Josep Giró i Torà (15/11/1813-31/12/1881), farmacèutic vigatà, lletraferit, cofundador del Cercle Literari de Vic, professor de ciències naturals i afeccionat a l'arqueologia. Solia fer excursions pel Ripollès, on recollia material folklòric i dibuixava esbossos artístics de monuments. Arribà a ser alcalde de la capital osonenca en diverses ocasions. Vegeu Miquel S. Salarich. "Josep Giró i Torà (1813-1881)" dins *Ausa*, núms. 24 i 25. Vic, 1958.
Consignem, això no obstant, que en l'*Epistolari de Manuel Milà i Fontanals* apareix una carta de Giró a Milà, datada el 13 de desembre de 1853 en què escriu, entre altres dades sobre el comte Arnau: "Pero no puedo poner en limpio todavía el sitio de Sant Amans, dicho Aymans más vulgarmente. Los leñadores van por leña al bosque; ven San Aymans, convento célebre por los desórdenes del compte y de las monjas. Los leñadores ven todavía los rosales del jardín y restos de paredes; pero es tradición que la cólera de Dios hundió el monasterio, y que no quedaron más que los goznes de la puerta". Giró no sembla haver vist les suposades parets que consten al document esmentat. Si fos així, segurament hi hauria fet referència. En el mateix sentit. Vegeu la carta del mateix Giró a Piferrer de 5 de desembre de 1844 conservada a l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.
6. L'existència de grans anelles o, si més no, d'objectes de ferro empotrats a la muntanya sembla que podria ser un fet cert, ja que a la toponímia ha quedat el "Cingle de les Anelles" i el propi Parassols i Pi, ben poc sospitosos en tot allò que es pugui relacionar amb el comte Arnau ens en parla: "Los únicos monumentos que la tradición del país atribuye a los romanos son [...] y unas largas cadenas y argollas de hierro que existían años atrás en la cima de algunos montes de Sarroca y Saltor [...]". I en la nota que acompanya: "Estas se hallaron en la cima de Foixera, en la de las Sucas y en la de la montaña de Fogonella y Jás. Pedro Soler albeयर, vecino de San Juan, deshizo la de este último punto que constaba de 4 varas de longitud, y sus anillos de un palmo de diámetro." (Pau Parassols i Pi. *San Juan de las Abadesas y su mayor gloria el Santísimo Misterio*. p. 15) Romeu esmenta que Serra i Pagès havia recollit que un tal Saguer, de Sant Joan (*El Daguer*) va construir ferradures amb els ferros de l'"arrendadero" (Romeu, *op. cit.* p. 152). En la carta de Giró a Piferrer esmentada a la nota anterior, aquest li comenta: "En la misma montaña [Sant Amanç] existía sesenta años atrás una argolla de yerro de un grandor extraordinario; estaba clabada en la Peña pero habiendose desplomado una parte de esta la argolla se perdió."
7. Sobre Santa Cecília d'Elins, vegeu *Catalunya Romànica*. Volum VI, p. 237-242. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1992. I Montserrat Cabré i Pairet. "La comunitat de Santa Cecília d'Elins. Segles XI i XII" dins *Temps de Monestirs. Els monestirs catalans entorn l'any mil*. Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1999.

8. La versió mutilada que dona Milà (*Observaciones*, p. 140) és "Las monjas de Sant Aimans/ Totas en finestra estan,/Veuen veni'un jove galan/ "Galan, Galan busqueu lloguer/ ¿De quinas feinas sabeu fer?.../ Quan vingué lo cap de l'any/ Dotse monjas tretse.../Y la priora el mes galan." (És la mateixa que la versió A del *Romancerillo Catalán*, p. 140-141). Milà definia així aquesta cançó en la introducció que volia afegir al *Romancerillo*: "Popular de veras y de buena composición aunque de mala ralea" (*Obras Completas de Don Manuel Milá y Fontanals*, Tomo VI, Opúsculos literarios tercera serie. Librería de D. Alvaro Verdaguer, Barcelona, 1895, p.189).
9. *Revista Histórica Latina*, Agost 1874, p.10.
10. Agraïm l'interès de Joan Ferrer, arxiver, en la recerca d'aquest llibre així com de les "Notas de D. Fr. Manuel de la Vega, monje archivero de Ripoll, y de D. Pablo Ignacio de Dalmases y Ros cronista de Cataluña, enviadas al canónigo Dr. Jaime de Asprer", a les quals també fa referència Parasols i que avalarien que la cançó del Comte Arnau és del segle XVI, document que tampoc hem pogut localitzar a l'arxiu santjoaní.
11. Això ho sabem gràcies a l'estudi de Francesc Pujol i Joan Puntí *Observacions, apèndixs i notes al Romancerillo Catalán de Milà i Fontanals*. Obra del Cançoner Popular, Barcelona, 1926. Es tracta de l'estudi de les anotacions fetes per Milà en un exemplar del *Romancerillo* on anotava la procedència d'algunes versions. En la versió B hi ha la nota "Ripoll". D'altra banda, sabem que el propi Milà va recollir cançons a Ripoll (Romeu, *op. cit.* p. 12). Aquesta versió també és mutilada, ja que no només l'argument és incomplet, sinó que també la línia 5 acaba amb punts suspensius, com en els fragments omesos en l'altra versió. La versió B és la següent (hem respectat la grafia original): "Del monastí sant/ Sis senyoras per fellans (?)/ "Joli galan ¿que vol ganyé ?"/ "vint y cinch sous y un diné?"/ "Joli galan ¿qué sabas fé?...". Un regiment ne van formant/ Y l'abadessa va tot devant."
12. La versió desestimada està inventariada com A-I-II- 49. A l'encapçalament hi ha la nota "Jaume Ribera de S. Cristofol de la Baronia de Toses, Ribes". Transcripció (respectant la grafia de l'original): "Y'l mati de S. Joan/ com nes festa tan galan/ de violetas cullí un ram/ per donar al seu galan/ y ella de sa finestra estant/ veu venir un joli galan./ Joli galan, ten vols llogué/ ¿Mare abadessa que tenc de fer?" / portar monges a llotge (a cutxé)/ i altra cosa no sé fe/ Al cap de nou mesos/ dotze monjas tretze infants / Les hi dona tot ballant / Ay jove nous prengueu tant/ quels meus pares ho veuran/ y'ls meus germans ho escriuran/ Mos germans ja pujaran/ y despres mē renyaran [potser "venjaran"]". Compari's el seu contingut amb la cançó núm. 548 del *Romancerillo Catalán* ("Los hermanos").
13. Descartem que la cançó en qüestió fos la del comte Arnau, perquè en la mateixa carta Giró escriu "Tal vez consiga la canción [del comte Arnau] en los mismos terminos que la cantan aquellos montañeses, que tal vez supongo más o menos como la que V. posee". Piferer havia demanat a Giró si li podia recollir una versió de la Cançó del Comte Arnau al Ripollès, segurament per poder comparar-la amb una versió que ell posseïa, i que podria ben ser la primera que havia recopilat Marià Aguiló el 1844 d'una família ripollesa afincada a Barcelona. En una carta posterior de Giró, de 10 d'abril de 1845, li escriu: "Siento mucho no poder enviar todavia la deseada del Comte l'Arnau". Al mateix arxiu hi ha una nota manuscrita en un paper d'Enrique Pigrau de Barcelona, que conté unes notes biogràfiques de Joan Mombardó, fill de Ripoll. A l'encapçalament, hi ha una nota d'Aguiló: "Fou el 1r. que me digué unes quantes posades de la cançó del Comte l'Arnau en 1844, abans de conèixerla en Piferer y en Milá (segons crech)". En una altra nota, Aguiló escriu "Ne'ls punts ahont la he trobada cantan com la vaig descobrir en 1844".
14. Pujol, Puntí, *op. cit.* En el *Romancerillo* anotat per Milà, al costat de la versió A hi ha la nota manuscrita "Giró".
15. *Romancer Català. Text establert per Manuel Milà i Fontanals. A cura de Joan Antoni Paloma*. Edicions 62, Barcelona, 1980. p. 14 i 76. D'altra banda, Paloma canvia en el segon vers el mot "finestra" per "ventana".
16. "tu que'ls a vas presentant" a l'original.
17. Manca el verb. Potser "mana", per comparació amb l'altra versió.

